

JØRN NIELSEN

A szupervízió nehézségei a terápia és a szociális kontroll közötti „szürke zónában”¹

Más esetekben azonban veszélyeztetett gyerekek, illetve családok kifejezett nyugtalanságot váltanak ki. A szociális jóléti rendszerben és a közszolgálati rendszer más tagjaiban nagyon gyakran merülnek fel aggodalmak a gyermek jóllétével, a szülői képességekkel, a mindennapi élet minőségével és stabilitásával, valamint a gyerek, a szülők, és a tágabb társas környezetben élő fontos személyek közötti interakciókkal kapcsolatban. Ezek az esetek sokszor kétségeket vetnek fel a szakemberekben azzal kapcsolatban, hogy a terápia, illetve a társadalmi beavatkozás egyéb formái elegendő segítséget nyújtanak-e ahhoz, hogy a családban a helyzet javuljon, vagy inkább társadalmi kontrollt kellene alkalmazni a gyerek érdekében.

Az ilyen típusú esetekben fontos szerepet kap a szupervízor. Ezek az esetek kihívást jelentenek gondolkodása, készségei, személyes stílusa vonatkozásában. Ebben a fejezetben olyan eseteket elemzünk módszeresen, olyan esetek szupervízióját mutatjuk be, melyek a terápia és a társadalmi kontroll közötti, általam „szürke zónának” nevezett területről származnak. Úgy látom, hogy a szupervízióval foglalkozó irodalom általában nem szentel elég figyelmet ennek a szürke zónának, és nem tárja fel teljes egészében a szupervízor felelősségét.

Szupervízorként a terápiás munka sokféle dilemmájával és problémájával találkozhatunk, melyek a legkülönbözőbb összefüggésekben bukkannak fel, sok közülük a közszolgáltatások területén. A legtöbb esetben a terápia elsősorban olyan nehézségekkel foglalkozik, melyeket a kapcsolatokban megjelenő kommunikációs problémának tekinthetünk, és a beavatkozás célja az, hogy az egyes emberek vagy a családok a segítségünkkel sikeresebben tudják irányítani a saját életüket. Az ilyen esetekben általában nem sok kétség és aggodalom merül fel mindaddig, míg

¹ Jørn Nielsen: Working in the grey zone: the challenge for supervision in the area between therapy and social control. In: David Campbell and Barry Mason (eds.): Perspectives on Supervision, Karnac Books 2002, pp. 141–156.

Nielsen: A szupervízió nehézségei a terápia és a szociális kontroll közötti „szürke zónában”

úgy látszik, hogy a terápia, vagy a más fajta társadalmi beavatkozás a kliensek és az érintett szakemberek javára válik. Azokban az esetekben sem merül fel sok kétség azzal kapcsolatban, hogy milyen fajta beavatkozásra van szükség, ahol például egyértelmű, hogy a gyermekeket bántalmazzák és elhanyagolják: a társadalmi kontrollra olykor szükség van a gyengék és sérülékenyek védelme érdekében.

Az itt leírt gondolatok a következő területeken végzett munkámból származnak:

- Családsegítő központok, ahová a szociális szolgálatok küldik a családokat annak érdekében, hogy a család működése javuljon. A szülői készségek javítására tett kísérletek gyakran azt a cél is szolgálják, hogy a szakemberek meggyőződhesenek a gyermek jövőbeli biztonságáról
- Szociális szolgálatok, ahol a szociális munkások, illetve az esettel kapcsolatos adminisztratív munkát végzők kértek szupervíziót nehéz eseteikkel kapcsolatban
 - Kórházi elmeosztályok és a közösségi pszichiátria intézményei
 - Alkohol és drog-függő emberek kezelésével foglalkozó intézmények
 - Olyan intézmények, illetve szakemberek, akik pszichológiai felméréseket végeznek.

A szürke zónában végzett szupervízióval kapcsolatos kérdések

A szürke zónában dolgozó munkatársak legfontosabb kérdései a következő területekkel állnak kapcsolatban (ezt mutatja az ábra is):

A szürke zónában végzett szupervízióval kapcsolatos kérdések (Herzt és Nielsen nyomán, 1999)

- A család, a terápiás kapcsolat és a szakemberek szélesebb hálózatának *felmérése és vizsgálata*.
- A *terápia illetve a konzultáció* folyamata, melyek célja a gyermek, a család, és a szélesebb társadalmi környezet forrásainak bővítése.
- A *társadalmi kontroll* – mikor kell, és mikor nem kell alkalmazni.
- *Hit és bizalom* a gyermek, a család és a társadalmi környezet kompetenciájában és lehetőségeiben. Ez az attitűd nélkülözhetetlen a stigmatizálás elkerülése, a kapcsolatok építése, a változás és a fejlődés feltételeinek megteremtése érdekében.
- A gyermek fejlődésével, a veszélyeztető tényezőkkel, és a beavatkozás eszközeivel kapcsolatos *szakértelem és speciális tudás*.
- A család és a társadalmi környezete működés módjának, szerveződéésének *elismerése, elfogadása*, valamint elképzeléseik, tudásuk, hiedelmek respektálása, ami nem jelent feltétlenül egyetértést.

Ezek a kérdések minden szupervíziós kapcsolatban fontosak, de *mind-egyik* kérdés fontos, ha a szürke zónában dolgozunk. A szupervizornak fel kell ismernie ezeket a kérdéseket, és egy olyan biztonságos és ösztönző teret kell teremtenie, amiben az egyes esetekhez kapcsolódóan ezek mind megbeszélhetők. A szupervizor közvetett módon gyakran széles rendszerekkel dolgozik, melyek zavarba ejtőek lehetnek, s nemcsak kétségeket vetnek fel, de különféle bizonyosságokat is ütköztetnek.

A szupervizor szerepe

A szürke zónában dolgozó szupervizor szerepének főbb aspektusai a következők:

- A szupervizornak mindig segítenie kell abban, hogy a szupervizand tudatában legyen: felelősségre vonható az esettel kapcsolatban.
- A szupervizor felelőssége megkérdőjelezni domináns gondolkodásmódot akkor is, ha ez a szupervizandnál, és akkor is, ha a tágabb környezetben jelenik meg.
- Nagy, összetett rendszerek esetén a szupervizor feladata mások hangjának megszólaltatása, főként a marginális hangoké. Az ilyen módon végzett szupervízióban új helyzetek és perspektívák nyílhatnak meg, mind a közvetlen segítő munkát, mind a szupervíziót illetően. Más hangok is megjelenhetnek, például a gyermeké, az elfojtott reményé, a múlt hangjai, a sikeres gondolatoké és kompetenciáké.
- A szupervizornak szakértelemre és ismeretekre van szüksége, melyet fel kell használnia, mint olyan gondolatokat, melyek segíthetnek a szupervizand dilemmáinak megbeszélése során, nem abszolút bizonyosságok formájában, hanem olyan ötletekként, melyekre érdemes reflektálni, és figyelembe venni őket.

A szupervizor ezen kívül feltárhatja a szupervizanddal végzett munka során a következő aspektusokat is:

- Más, összetett esetekben hogyan bánt a szupervizand a felmerülő kételyekkel?

- Mit tanult meg a szupervizand ebből saját kompetenciával, illetve vakfoltjaival kapcsolatban?
- A szupervizand elméleti orientációja hogyan segíti, vagy akadályozza a családdal illetve a szélesebb rendszerrel végzett munkát?
- Hogyan tudja a szupervizor egyidejűleg elismerni és támogatni a szupervizand erőfeszítéseit, miközben ugyanakkor kérdéseket is vet fel ezekkel kapcsolatban?
- A szürke zónában a szupervizornak, és a közvetlen kliens-kapcsolatban dolgozó szakembernek magas feszültség-szinttel kell megbirkóznia mind a terápiás munkában, mind a szélesebb szakmai közegben. A szupervizor egyik legfontosabb feladata segíteni a szupervizandnak feltárni, hogy ő maga hogyan képes a magas feszültség-szintet kezelni. Emellett a szupervizornak tisztázni kell azt is, mi az ő felelőssége és álláspontja a „szürke zónában” végzett munkával kapcsolatban.

A szürke zónában végzett szupervízió: gyakorlati példák

A szürke zónába tartozó esetek szupervíziója során az eseteket az őket körülvevő társadalmi és kulturális kontextus összefüggéseiben kell elemezni és megérteni. Ez a kontextus állandóan változik. A szupervizornak tájékozottnak kell lennie ezen a területen, be kell hoznia ezeket az összefüggéseket a szupervízió reflektív folyamatába, és a szupervizand gondolkodási keretébe.

A következőkben néhány lényeges kérdést említek, és példákkal illusztrálom ezeket (lásd még Nielsen, 1998).

Kétségek

Pszichoszociális problémákkal végzett munkánk során gyakran elérhetetlenül vágyunk egyfajta bölcsességre. Azt feltételezzük, hogy ha elég gyakorlottak, elég jól képzettek lennénk ahhoz, hogy leírjuk, elemezzük és értékeljük eseteinket, kétségeink megszűnnének. Azonban ha a szürke zónában dolgozunk, vagy ott vagyunk szupervizorok, nem számít, milyen képesítést szereztünk, mindig erős kétségeink lesznek munkánk során. A szupervízióban az a dolgunk, hogy megfelelő környezetet és helyet teremtsünk ahhoz, hogy beszélni lehessen a szupervizand kétségeiről, illetve arról, hogyan gondolkodik ő ezzel kapcsolatban. A kétségek megmutatják a szupervizand lelkiállapotát, ebből alakulhat ki a reflexió és a dialógus. Amikor tele vagyunk kétségekkel, fontos, hogy legyen egy olyan kontextuális keret, amelyben ezek a dilemmák elmondhatók, megvizsgálhatók és kidolgozhatók. A szupervízió olyan kontextus, ahol a különböző előfeltételezéseket tisztázni lehet, és ahol a marginalizált hangokat meg lehet hallani. (Lásd még Börjeson – Håkansson, 1998, Egelund, 1997, Højholt, 1993.)

Technikai értelemben alapvető modellként a csoport szupervízió látszik hatékonynak, a reflektív team eszközeinek (Andersen, 1994), illetve ezek kreatív továbbfejlesztésének alkalmazásával:

- A csoport tagjai megvitathatják a kétséggel kapcsolatos kérdéseket.
- A csoport tagjai különféle pozíciókba helyezkedhetnek, és különféle nézőpontokból beszélhetnek. Ez történhet úgy, hogy mások hangját megszólaltatva új pozíciókat, új perspektívákat hozunk a szupervízióba, ilyen lehet például a gyerek hangja, az elfojtott vágyak hangja, a sikeresnek bizonyult ötletek hangja.
- A csoport tagjai kérdezhetnek, és javaslatokat fogalmazhatnak meg.
- A csoport tagjai szakértői véleményüket ötletként fogalmazhatják meg.
- A csoport tagjai a dilemmákat új összefüggésbe állíthatják, mely segítheti ezek tisztázását, és jelentést adhat nekik.
- A csoport tagjai tisztázhatják és megkérdőjelezhetik a szupervizand személyes, viselkedésbeli és elméleti preferenciáit, valamint az intézményi értékeket és preferenciákat.

Ilyen módon a csoporttagok, valamint a szupervizor reflexiói nyomán egy együttműködő, közösen alkotó munkamód alakulhat ki, mely elősegíti, hogy a szupervizand a továbbiakban maga is konstruktív eljárásokat alkalmazzon.

Példák

Susan családterapeuta, s egy olyan családdal dolgozik, ahol az anya, akinek van egy ötéves kislánya, súlyos alkoholproblémákkal küzd. Jelezték, hogy sokszor későn megy a kislányért az óvodába, és elég gyakran előfordul, hogy a gyerek nem evett, vagy nincs megfelelően felöltöztetve, amikor reggel az édesanyja az óvodába viszi. Másrészt viszont az is látszik, hogy szereti a lányát és gondoskodik róla. Susan csoportos szupervízióba hozza az esetet, ahol őt terapeuta és a szupervizor vesz részt.

Susannak erős kétségei vannak, hogy az anyával és a kislánnyal folytatott terápiás ülések sikeresek-e vagy sem, és felmerült benne, hogy a terápiás ülések esetleg legitimálják az anya ivási szokásait. Aggódik amiatt is, hogy később felelősségre vonják, amiért nem lépett időben, és nem jelezte aggodalmait a szociális szolgáltatásoknak. Ez valószínűleg azzal a következménnyel járna, hogy kiemelnék a kislányt a családból.

A szupervizor kérdései nyomán Susan elmondja, hogy azért nem jelentette aggodalmait a szociális szolgálatoknak, mert gyakran látja, milyen meleg a kapcsolat az anya és lánya között, és reméli, hogy ez a kötelék tovább erősödhet. A szupervizor kérdésére válaszolva Susan a következőket mondja: „Nem vagyok biztos benne, hogy ez a kislány tud várni, amíg az anyja stabilizálódik – úgy értem, a gyerekeknek ennivaló is kell, tiszta ruha, és így tovább, nemde?”

Ezután a szupervizor tisztáz egy fontos dilemmát, amit Susan felismert: egyrészt az anya fizikailag nyilvánvalóan elhanyagolja a gyereket, másrészt ott a remény és a vágy, hogy az anya-gyerek kapcsolat fejlődni fog. Más szóval a dilemma így szól: terápiás munka vagy társa-

dalmi kontroll. Susan váratlanul azt mondja: „Ez a dilemma nagyon megnehezíti a munkámat – nem tudom, melyik oldalt válasszam.”

Ezután a szupervízor megkéri a csoport tagjait, hogy mindegyikük tegyen fel egy kérdést Susannak. Susan ezután választhat a kérdések közül aszerint, hogy melyiket látja a leginkább hasznosnak. A csoporttól kapott kérdések közül kettőt emel ki:

- „Választanod kell a két oldal közül, vagy egyszerre is jelen lehet a kettő?”
- „Kivel kellene felvenned a kapcsolatot ahhoz, hogy úgy érezd, nem vonhatnak felelősségre később?”

A szupervízor a két kérdésről kérdezi Susant. A beszélgetés során kiderül, hogy Susan meg van győződve arról, választania kell a terápia folytatása és a társadalmi kontroll között. A csoporttól kapott első kérdés és az azt követő beszélgetés során a szupervízor megkérdőjelezi benne azt az előfeltevést, hogy választania kell a két oldal között. Gondolatban tisztázza, és újraakertezi a kérdést olyan módon, hogy a két oldal egyszerre jelen lehet, és kiegészítheti egymást. Susannak segít, hogy nyíltan beszélhet a két oldalról, így elhatározza, hogy ő is nyíltan beszél erről az anyával és a szociális szolgálattal. Abban is biztos, hogy az anyával való kapcsolata elég erős ahhoz, hogy nyíltan beszélhessen vele dilemmájáról és az anyával kapcsolatos kétségeiről. Susan a következőket mondja: „Ha ezt megbeszélem az anyával, akkor lehet, hogy még jobban megbízik bennem; talán már régóta tudja, hogy kétségeim vannak, és ha nyíltan beszélek, akkor még inkább olyanak lát, mint aki megérdemli a bizalmát. Azt is el kell mondanom neki, milyen súlyosnak látom a helyzetet, valamint azt is, milyen anyának tartom.”

A csoporttól érkező második kérdés és az ezt követő beszélgetés a szupervízorral arra a kérdésre irányul, hogy vajon mi biztosítaná Susant arról, hogy a szociális szolgálat nem fogja őt később felelősségre vonni, amiért nem jelezte aggodalmait. A beszélgetés során a szupervízor korábbi tapasztalatairól kérdezi Susant. Kiderül, hogy néhány évvel ezelőtt egy hasonló esettel dolgozott. Akkor felelősségre vonták azért, amiért nem jelentette idejekorán a gyermek elhanyagolását a szociális szolgálatnak. Ez egy nagyon feszült időszak volt a számára, és semmi pénzért nem szeretné, ha megismétlődne. Beszédéből érezni lehet, mennyire érinti ez a múltbéli eset.

A szupervízor megkéri a csoportot, osszák meg egymással a hasonló esetekkel kapcsolatos gondolataikat és tapasztalataikat, és Susannak felajánlják: hallgassa őket, ameddig csak akarja. A csoport elismerését fejezi ki, és felidézi azokat a korábbi helyzeteket, melyekben kétségeik voltak, hogy jelezzék-e aggodalmaikat. A csoport egyik tagja példaként elmondja, hogy ő gyakran találkozik a szociális szolgálat munkatársával, hogy nyíltan megbeszéljék az ilyen kétségeket.

Itt Susan közbeszól: „Köszönöm, ez adott egy ötletet. Miután beszéltem az anyával, leülök vele és a szociális szolgálat munkatársával, így a kétségeim nyíltan megfogalmazódhatnak. Mivel idejében teszem, mindannyiunk számára tisztázódik, hogy van-e lehetőség a terápia folytatására, be kell-e lépnie más támogatóknak is, vagy másfajta beavatkozásra

is szükség lehet. Azt hiszem, az anyának – csakúgy, mint másoknak – joga van elmondani, mit gondol, és információt kapni arról, hol tart az egész folyamat. Remélhetően ki tudunk alakítani egy közös tervet, melynek mentén együtt dolgozunk, és nem az ellenfelet látjuk egymásban.”

Susan ezután eltervezi, hogy meghívja az anyát, a kislányt, a szociális munkást és a munkatársait egy olyan konzultációra, ahol megbeszélhetik a helyzetet és a felmerült kétségeket.

A veszélyeztetett csoportok marginalizálása

Dániában, csakúgy, mint más nyugati országokban sok ember fejlődni tud és a lehető legteljesebben kibontakoztathatja képességeit, de a népesség egy bizonyos hányada súlyos nehézségekkel küszködik, kizárva érzi magát, és azt mondhatnánk, hogy olyan helyzetben van, ami további marginalizációt eredményezhet (Jørgensen és mtsai, 1993). A nehézségekkel küzdő gyerekeket például speciális iskolákba helyezik, kizárva őket a normál általános iskolák közegéből, kiemelve az otthonukból, és megfosztva őket az átlagos társakkal való interakció lehetőségétől. Ezeknél a gyerekeknél rendszerint a korai életkorban jelentkeznek először a problémák, és folyamatosan fennmaradnak. Az ilyen gyereknél meglehetősen gyakran jelentkeznek súlyos viselkedési problémák: kriminalitás, és később drogfüggőség. Ezeknek a gyerekeknek és fiatal embereknek az esetében nyilvánvalóan felmerül a szociális kontroll, mint lehetőség, és a gyermek érdekében több területen is be kell avatkozni.

A legtöbb szakember, aki gyerekekkel foglalkozik, azt állítja, hogy a gyermekek jólétéért dolgozik, de jól tudjuk: a gyerekek hangja és sok kívánsága gyakran nem hallható (Egelund, 1997). Ugyanez mondható el ezeknek a gyerekeknek a családjáról, és a kutatások azt mutatják, hogy a jóléti rendszer által támogatott családok közül sokan olyan helyzetben élnek, melyben túlszabályozzák őket, elszakítják saját forrásaitól, és úgy tekintenek rájuk, mintha nem rendelkeznének saját forrásokkal (Uggerhøj, 1995).

Ezeknek a gyerekeknek és családoknak a helyzete gyakran azzal a paradoxonnal jellemezhető, hogy nem fogadják szívesen őket a „normál” rendszerekben, miközben ugyanakkor szükségük van a jelentős felnőtt személyekkel és „normál” környezettel való erős kapcsolatra. Ezekről a marginalizált csoportokról gyakran intenzív politikai vita folyik: hogyan kezeljük e csoportokat, hogyan védheti meg magát a társadalom ezeknek a fiatal embereknek a támadásaitól, hová helyezzük el őket? Más szóval ezek a csoportok áldozatává válnak annak, hogy másnak tekintjük őket: „Mit tehetünk *(mi)* velük?”

A szürke zónában dolgozók olyan területen mozognak, ahol a marginalizáció erősen érvényesül. A szupervízióban figyelmet kell fordítani erre, valamint az integráció lehetőségére is, és arra, hogy megfelelő fejlődési lehetőséget teremtsünk a gyerek számára. A szociális jóléti rendszerek politikai vonatkozásai és aktuális tendenciái is megtárgyalandók és megkérdőjelezendők annak érdekében, hogy tisztázzuk a helyzetet és a lehetőségeket. A marginalizált erősségek és a marginalizált hangok

(például a gyereké) megértése szintén elkerülhetetlen ahhoz, hogy új értelmezések és előfeltételezések alakulhassanak ki.

Példa

Claus szociális munkásként dolgozik a Jensen családdal. A családban két fiú van, 12 és 16 évesek. Súlyos viselkedési problémák jelentkeztek náluk, beleértve a lopást és az erőszakot is. A fiúkat hosszú ideje egyik iskolából a másikba helyezték; korábban már két különböző nevelőcsaládnál is voltak. A gyerekek most újra a szüleikkel élnek, de a tanárok ismét azt javasolják, hogy vigyék el őket az iskolából és a családból. Az iskola megírta a szülőknek és a szociális szolgálatnak is, hogy egy utolsó lehetőséget ad a fiúknak. Claus azt gondolja, hogy ha a két fiút ismét kiemelik, azt csak tovább ront a helyzeten – és ezt az apa ugyanígy látja.

A csoportszupervízió a bevezető rész után a szupervízor felteszi az alapvető kérdést: Kinek a problémája ez? A megbeszélés során Clausban tisztázódik, milyen fontos megismerni és megérteni a tanárok és az iskola pozícióját. A szupervízor kérdéseivel kideríti, milyen segítséget, milyen információkat kapott eddig az iskola, így Claus felismeri, hogy az iskola nem rendelkezik elég információval és nem kapott megfelelő segítséget a múltban; a szülők, a fiúk és a tanárok közötti kapcsolat gyenge és bizonytalan. Claus hozzáteszi, hogy olyannyira nem ért egyet az iskola állásfoglalásával, hogy nem figyelt oda az iskola pozíciójára és aggodalmaira.

Ezután a szupervízor megkéri a csoportot, reagáljon arra, amit hallott. A reflexió során három téma fogalmazódik meg:

- Fontos a Claus és az iskola közötti kapcsolat, de ez gyenge és bizonytalan.
- Úgy tűnik, a fiúk vágyait nem vették figyelembe.
- A szülők és az iskola közötti kapcsolat pillanatnyilag gyanakvason alapul és ellenséges.

A szupervízor megkéri Claut, hogy fontosság szerint rangsorolja ezeket a témákat. Ekkor válik nyilvánvalóvá Claus számára, hogy mind a tanárok és a fiúk, mind a szülők – ha különböző szempontból is – abban a helyzetben vannak, hogy könnyen marginalizálódhatnak és keresztülnézhetnek rajtuk.

Claus arra is rádöbben, hogy ehhez maga is hozzájárult azzal, hogy nem szentelt elég figyelmet a rendszerben az iskolának, és nem teremtett lehetőséget arra, hogy a fiúk hangja is hallhatóvá váljék. A legfontosabbnak mindenekelőtt azt tartja, hogy legyen tere végiggondolni, hogyan lehetne támogatni az iskolát. Ha nem veszik figyelembe az iskolát, nem kap támogatást, akkor a tanárok még barátságtalanabban fognak viselkedni a fiúkkal, pedig ennek pont az ellenkezőjére lenne szükség. Másodsorban azon kell dolgoznia, hogy párbeszédet alakítson ki a fiúk és a tanárok között, és jöjjön létre valamilyen megegyezés azzal kapcsolatban, ki miért felelős az iskolai helyzetben. A harmadik lépés az lenne,

hogy minden érintettet: a fiúkat, a szülőket, és a tanárokat összehozza, hogy együtt értsék meg az egész helyzetet.

A csoporttól kapott visszajelzések nyomán Claus azt a célt tűzi ki, hogy létrehozson a család és az iskola részvételével egy olyan konzultációt, ahol megbeszélhetik, mire van szüksége az iskolának a szülőktől, a gyerekektől, illetve másoktól ahhoz, hogy továbbra is együtt dolgozzon a fiúkkal.

A szupervizor megkérdezi: „Mi lenne jobb Neked, ha előbb a különböző alrendszerrel találkoznál, vagy ha egyszerre mindegyikkel?” Kis idő múlva Claus így válaszolt: „Általában először az alrendszerrel szoktam találkozni, mielőtt minden érintettel együttes konzultációt tartanánk. De ha jobban meggondolom, ebben az esetben annyi különböző álláspont van, hogy talán jobb lenne egyszerre találkozni velük. Talán ez az, amit a fiúk is próbálnak jelezni nekem a viselkedésükkel. Szinte biztos vagyok benne, hogy mindenki eljön, ha meghívom őket. Akkor az összes különböző kérdést és nézőpontot tisztázhatjuk.”

A klinikai és a szociális terület polarizálódása

A szociális és a klinikai terület egyre többször kerül politikai viták középpontjába. Ezek a viták hatással vannak a törvénykezésre, a törvények értelmezésére, és a közintézmények működésére is. Fontos, hogy a szupervizor tudatában legyen ennek, és a szupervízió folyamatában beszéljenek a szupervizand morális és politikai beállítódásáról (Hertz – Nielsen, 1999, Münster – Schmidt, 1977).

A pszichoszociális problémák összetett kontextusban jelennek meg. A különféle résztvevők álláspontja gyakran más és más. Ennek eredményeképpen a szupervizand konfliktusokkal, különböző értékekkel, értékelő véleményekkel, különféle klinikai attitűdökkel találkozik, és ezeket hozza a szupervízióba.

A szupervízióban nyíltan meg kell beszélni, milyen következményekkel járnak az aktuális politikai viták. Ha a szupervizandban tudatosodik a szélesebb politikai összefüggések hatása, akkor lehetővé válik, hogy ezt kiegyensúlyozott és reflektált módon integrálja.

Példa

John pszichológus, úgynevezett sokproblémás családokkal dolgozik. Sok esetben találkozik olyan gyerekekkel, akiket a környezetük csak nagyon kevésbé segít a fejlődésükben, és gyakran komolyan gondolkozik azon, hogy vajon nem kéne-e a gyerekek kiemelését kellene javasolnia, vagy továbbra is azon dolgoznia, hogy a gyerek nevelkedése szempontjából kedvezőbb környezet alakuljon ki az otthonában.

Egyéni szupervízióban elmondja, hogy rájött: az utóbbi időben egyre többször javasolja a gyerek kiemelését, amit nem tett volna így egy fél évvel ezelőtt. Nem érti, miért történik ez. Nem egy konkrét esetet, hanem egy témát hoz szupervízióba: miért hajlik egy fél éve egyre inkább arra,

hogyan jelezzen a szociális szolgálatnak, és javasolja a gyerekek kiemelését, a társadalmi kontroll alkalmazását?

John meglehetősen nagy gyakorlattal rendelkezik az ilyen típusú esetek terén, és pontosan tudja, hogy ebben a pozícióban sokszor kétségek merülnek fel, szakmai és személyes döntéseket kell hoznia, és hatalom van a kezében. Mégsem érti, miért javasolja egyre többször a gyerekek kiemelését ahelyett, hogy a család megerősítésén, forrásaik bővítésén dolgozna.

A szupervízor megkérdezi Johnt, miért éppen most figyelt fel erre a változásra. John azonnal válaszol: azóta gondolkodik ezen, amióta azt tapasztalja, hogy az újságok tele vannak a gyerekek bántalmazásáról és elhanyagolásáról szóló esetekkel. A médiában megjelenő esetek nyomán sok politikus és gyermekvédelmi szakértő azt állítja, hogy a közjóléti rendszer sokkal inkább a szülők kívánságait veszi figyelembe, mint a gyerek jólétét.

A szupervízor megkérdezi Johnt, hogy érzi magát a médiában zajló vitával kapcsolatban, mire azt válaszolja, hogy nagyon ambivalens, de leginkább azt gondolja, hogy ez az egész ügy olyan összetett, hogy nehéz benne úgy általánosítani, amint azt sok politikus és szakértő teszi. John meg van győződve arról is, hogy amikor valaki korábban és többször javasolja a gyerekek kiemelését, akkor ezt gyakran azért teszi, hogy meggyőzze magát és másokat arról, hogy felelősen, a gyermek érdekében cselekszik. Úgy érzi, kevés figyelem jut azoknak az eseteknek, melyekben a szülőknek terápia és szociális támogatás segítségével sikerült a készségeiket fejleszteni.

A szupervízor elmondja, hogy szerinte John jobban a hatása alá került ennek a vitának, mint gondolta volna, és bizonyos fokig tart attól, hogy egyedül marad az álláspontjával.

John nagyon hasznosnak találja ezt a gondolatot. Elmondja, hogy korábban gyakran beszélt politikai és szociális kérdésekről a kollégáival és munkahelyi vezetőivel. Mostanában nagyon elcsendesedett és tartózkodó lett ezekben az ügyekben, és most már biztos abban, hogy ez azért van így, mert fél, hogy egyedül marad az aktuális irányvonalnak nem megfelelő gondolkodásával. Felidézi azt is, hogy korábban mennyire egyedül maradt az osztályán, amiért a többiektől eltérő módon gondolkodott a családokkal végzett terápiás munkáról, és ez a szakmai elszigeteltség nagyon kellemetlen volt a számára. A szupervízor biztatására arra is visszaemlékszik, hogy némi elismerésre tett szert azzal, hogy politikai és szakmai kérdéseket tett fel.

Az ülés során megfogalmazódik, hogy beszélnie kell erről a témáról kollégáival és munkahelyi vezetőjével. Kitalálja, hogy meghívja őket egy nyílt vitára, ahol elmondja nekik, mit vett észre saját magán, a saját reakciói hogyan változtak, és megkéri kollégáit, reflektáljanak erre, osszák meg tapasztalataikat. Így fogalmaz: „Ha engem érintenek az aktuális viták, miért ne érintené a többi kollegámat is?”

A szupervízor megkérdezi, mit vár John ettől a vitától. John azt mondja, nincs más szándéka, mint hogy ezekről a politikai vitákról és az aktuális irányzatról, valamint ezeknek a szakmai munkára gyakorolt hatásáról beszélni tudjanak. Célja az, hogy ezzel megszüntesse a nézőpontja

okozta elszigetelődést, és az egész stábbal megbeszéljék, hogy a politikai tendenciák milyen hatással vannak a szakmai munkára, és azokra az esetekre, melyek tele vannak kétségekkel, és amelyeknél kevésbé lehet kiszámítani, hogy mi fog történni.

A szupervizor támogatja John elképzelését, és hozzáteszi, hogy John és kollegái megbeszélhetnék azt is, hogyan látják saját pozíciójukat, mint olyan szakemberek, akik a terápia és a társadalmi kontroll közötti területen működnek, és hogyan bánnak a pozíciójukkal együtt járó elvárásokkal és hatalommal. A szupervizor szerint a hatalom gyakorlásáról szóló szakmai narratívák új perspektívákat és megállapodásokat alakíthatnak ki a csoportban. John bólint, egyetért a javaslattal.

A rendszerekről szóló tudás, és a rendszer-szemlélet szükségessége

A legnehezebb esetekben sok szakember, és sokféle szakma vesz részt – tanárok, ápolók, szociális munkások, pszichológusok, orvosok, és így tovább. Ők a családdal együtt alkotják azt a legfontosabb kontextus-keretet, amelyben a probléma megérthető, és amelyben konstruktív beavatkozás jöhet létre. Az érintettek száma meglehetősen magas lehet, így a koordináció, az együttes jelenlét, és az erőfeszítések összehangolása önmagában is kihívást jelent.

Az együttműködést és a részt vevő közintézmények kapcsolatát gyakran az jellemzi, hogy nem ismerik egymás kompetencia-területeit, tradícióit, felfogásmódját. Ez gyakran az intézmények közötti bizalmatlanság, előítéletesség és kétkedés forrása lehet (Højholt, 1993, Imber-Black, 1988, Mielcke, 1998). Sok társadalmi beavatkozás hagyományokra és előfeltevésekre támaszkodik. Ezek teoretikus és gyakorlati érvényességét, valamint az ideológiájuk alapjait képező elméleteket meg kell kérdőjelezni és újra kell gondolni (Börjeson – Håkansson, 1998).

A szürke zónában dolgozó szupervizornak tehát át kell látnia a szélesebb szakmai hálózatot, ennek szerveződését és működésmódját, jogi hátterét, kompetencia-területét, tradícióit, módszereit, értékeit, etikai szabályait. A szupervizor feladata, hogy megteremtse a lehetőséget arra, hogy a szupervizand ezekben a szélesebb összefüggésekben gondolkodjon, és sokféle lehetséges intervenciót gondoljon végig. A genogram készítése és a feltérképező technikák gyakran jó segítséget nyújthatnak ahhoz, hogy a szupervizand átlássa a szélesebb rendszereket.

Konklúzió

Azokban az időkben, melyekben Európa-szerte mind hangsúlyosabbá válik az elszámoltathatóság és a jó gyakorlatok figyelemmel követése, a szupervízió egyre fontosabb eszköz lesz, melyet a terapeuták és más segítő foglalkozásúak munkájának minősége érdekében használhatunk. A szupervízió minősége kiemelkedően fontos a szürke zónában, a terápia és a kontroll közötti területen. Így központi kérdésként kell kezelni azt,

Nielsen: A szupervízió nehézségei a terápia és a szociális kontroll közötti „szürke zónában”

hogy mire van felhatalmazása a szupervizornak. Ha ezt nem tisztázzuk egyértelműen, az elkerülhetetlenül zavart okoz a gyakorlatban, és ez végül azzal jár, hogy az eddig is marginalizált hangok egyre kevésbé lesznek hallhatóak.

Fordította Bányai Emőke

Irodalom

- Andersen, T. (1994): *Reflekterende Processer*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Bojerson, B., – Hakansson, H. (1998): *Truede born; socialt arbejde ved anbringelse af børn udenfor hjemmet*. København: Socialpedagogisk bibliotek.
- Egelund T (1997): *Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningens risikovurdering og indgreb*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Hertz, S., – Nielsen, J. (1999): Nye dialoger i arbejdet med truede børn og deres voksne – et perspektiv om „preferred meanings”. In: *Fokus på Familien*, Vol. 4 (pp. 245–259). Oslo: Scandinavian University Press, Universitetsforlaget.
- Højholt, Charlotte (1993): *Brugerperspektiver – Forældres, læreres og psykologers erfaringer m/psykosocialt arbejde*. Kbh: Dansk psykologisk Forlag.
- Imber-Black, Evan (1988): *Families and Larger Systems*. The Guilford Press, New York.
- Jorgensen, P. S., et al. (1993): *Risikobørn: Hvem er de-hvad gør vi?* København: Det tværministerielle børneudvalg, Socialministeriet.
- Mielcke, J. (1998): *Børn på Tværs*. Frederikshavn: Dafolo.
- Munster, T., – Schmidt, T. (1997): *Underøgelse af familier med børn bragt udenfor hjemmet*, I. *Nordisk Psykologi*, 49 (1): 68–76.
- Nielsen, J. (1998): „Intervention og ressourceudvikling i barnets samlede netværk – en konsultativ opgave for PPR.” *Ålborg Symposium*, PPR, Ålborg Kommune.
- Uggerhøj, L. (1995): *Hjælp eller afhængighed*. Ålborg: Ålborg Universitetsforlag.

1. ábra

